

بلا بارتوک

(۱۸۸۱-۱۹۴۵)

[به مناسبت ۱۴۰مین زادسال او]

سریندی - موسیقیایی - مردم - مجارستان! این گونه در سراسر گیتی، از **بلا بارتوک** آهنگ ساز - برجسته، پیانیست - درخشان و نوآور یاد کرده و او را ارج می نهند. با نام این آدم - آرمان گرا، که همه زندگی - خود را، بی پروا [بی اعتنا] به سدهای گوناگون و ایستارهای - [موقعیات] پیچیده، به سوی - آرمان - خود گام برمی داشت، برگ های بسیار زیبا، نه تنها در تاریخ - فرهنگ - موسیقایی - مجارستان، بلکه در موسیقی - اروپایی - سده بیستم در پیوند است. آفریده های او که بدل به آفریده - های کلاسیک شده اند، دربرگیرنده ژانرهای بسیاری هستند و اندیشه های ژرف - نویسنده را، برپایه سرچشمه های - مردمی آوازی، که او همه زندگی - خود را به بررسی و یادگیری آنها پرداخت، دربرمی گیرند.

زندگی نامه کوتاه بارتوک

۲۵ مارس سال ۱۸۸۱ در زیستگاه مجارستانی - نه چندان بزرگی بنام - ناد - سنت - میکوش نزد - **بلا و پائولا بارتوک**، پسری زاده شد، که او را **بلا ویکتور یانوش** نامیدند. پدر - خانواده، که سرپرستی یک بنگاه آموزشی را، که در آن به نوجوانان، دانش های کشاورزی آموزش داده می شد، برعهده داشت، و مادر - خانواده که آموزگار دبستان - زیستگاه [محل] به شمار می آمد، آدم های بی اندازه روشن اندیش بودند.

در خانه آنها همواره آوای موسیقی به گوش می رسید، زیرا مادر - **بلا ویکتور یانوش** دارای توانایی - بسیار خوبی در نوازندگی فورته پیانو بود، و **بلا بارتوک** بزرگ [پدر آهنگ ساز آینده] در زمان - آزاد از کار، دوست داشت خود را با پیانوی رویال و ویولونسل سرگرم کند. درآیشت - موسیقیایی - پسرچه بسیار زود آشکار شدند. در سه سالگی او بگونه ای وزین بر روی کوسک [طبل کوچک] می کوبید، و آهنگی را که مادرش می نواخت همراهی می کرد. او در چهارسالگی می توانست با یک انگشتک بیش از سی آهنگ - نه چندان بزرگ - آوازهای مردمی پرآوازه را بنوازد. با دیدن - چنین کنش - پسر - خود به موسیقی، **پائولا** دیگر او را در پنج سالگی پشت فورته پیانو نشانند، در زمان - آموزش پی برد، که پسرش دارای شنوایی - نابی است. در زندگی نامه **بارتوک** آمده، که زندگی - آسوده خانواده در سال - ۱۸۸۸ و پس از مرگ - زودرس - پدر، که پیش از سی سالگی از دنیا رفت، به پایان رسید. مادر - جوان همراه با دو فرزندش (**بلا** دارای خواهرکی کوچکتر از خود بنام - **الزا** بود) ناچار شد تا زیستگاه پیشین را ترک کرده و در جستجوی درآمد از شهری به شهر دیگر برود.

در ابتدا خانواده در شهر سولوش ماندگار شد، و سپس به شهر نادواراد رفت، در آنجا **بلا** به دبیرستان رفت و در کنار - آن، آهنگ سازی و نوازندگی فورته پیانو را نزد - **ف. کربشا** فرا می گیرد. پس از گذشت - زمانی، خانواده **بارتوک** دوباره به سولوش بازگشت؛ به شهری که **بلا** با کامیابی - بسیار در آن در نخستین کنسرت - خود در برابر - موسیقی دوستان - پرشمار، و با اجرای بخش - نخست - سونات شماره ۲۱ ل. و. و **بتهوون** و پارچه موسیقیایی - نه چندان بزرگی از ساخته های خود بنام - «رود - دانوب» هنبازی [شرکت] کرد. این هنرنمایی نقش بزرگی را در سرنوشت - آتی - پسرچه بازی کرد، زیرا یکی از شنوندگان - کنسرت، سرپرست - دبستانی بود که در آن مادر - «فرزند - شگفتی آفرین» کار می کرد. او به شایستگی - **بلا** پی برده و به **پائولا بارتوک** یک سال آسایش از کار را با دستمزد و برای رهسپار شدن به شهر پاژون (براتیسلاوا کنونی) پیشکش کرد، تا پسرچه بتواند آموزش - خود را نزد - موسیقی دانان - نام دار ادامه دهد.

دوران نوجوانی

پس از سپری شدن یک سال در شهر پاژون، خانواده بارتوک چند زمانی در شهر بیستریتسا جایگزین شد. در آنجا بارتوک آموزش موسیقی را ادامه داد. او در شانزده سالگی می‌توانست به سادگی «راپسودی اسپانیایی» ف. لیست را اجرا کند. تابستان سال ۱۸۹۸ نوجوان رهسپار وین شد، در شهری که او آزمون‌های ورودی به آموزشگاه والای موسیقی را از سر گذراند، اما سرنوشت آن‌گونه خواست تا او در آنجا آموزش نبیند. او بر آن شد تا آموزش فورته پیانو را در فرهنگستان موسیقیایی بوداپست و نزد استاد ایشتوان توماس ببیند، که در زمان خود یکی از هنرآموزان ف. لیست به‌شمار می‌آمد. پس از گفت‌وگوی روشن‌گرانه، آموزگار شیفته، پیشنهاد کرد تا این جوان شایسته بدون دادن آزمون به بنگاه آموزشی پذیرفته شود. بارتوک در فرهنگستان موسیقیایی نه تنها در رشته فورته پیانو، بلکه در رشته آهنگ‌سازی نیز آموزش می‌دید، هر چند که او در اینجا کمی بد آورد. یانوش کسلر، خویشاوند ارگان‌نویس، آهنگ‌ساز و رهبر نامدار، ماکس رگر، آموزگار او در این رشته به‌شمار می‌آمد. دیدگاه‌های دانشجو و آموزگار در برخی جستارها با یکدیگر تا آنجا ناهمسان بودند، که بلا، گهگاه خواهان دست کشیدن از آهنگ‌سازی بود. اما بارتوک پیانیست در فرهنگستان، از سوی همه پذیرفته شده بود: او بیشتر در کنسرت‌ها هنربازی می‌کرد، و پس از پایان بنگاه آموزشی به او کار آموزش در رشته فورته پیانو پیشنهاد شد. سال‌های آموزش بلا در فرهنگستان با آشنایی و دوستی استوار با زولتان کودای که سپس درآیش بسیاری را بر هنر آفرینش‌گرانه آهنگ‌ساز گذاشت، همراه بود.

ابتدای کنشگری هنری - آفرینشگرانه

با به پایان رساندن آموزش، بارتوک با کامیابی، کار آموزشی خود را با کنشگری - کنسرتی آمیخته کرده، بسیار به کار ساختن - آهنگ سرگرم شد، که بزرگترین آنها داستان - [سروده] سمفونیک - «کوشوت»، نوشته شده در سال ۱۹۰۳ به - شمار می آید. نخستین اجرای آن، ابتدا در بوداپست، سپس در منچستر - انگلیس، با پذیره گسترده مردم روبرو شد. کار کنشگرانه کنسرتی - بسیار - بارتوک در این دوران در پیوند با کشورهای همچون آلمان، اتریش، فرانسه، سوئیس، اسپانیا و پرتغال بود. گذشته از این او به عنوان پیانیست و آهنگ ساز در سال ۱۹۰۵ در رقابت جهانی بنام - آ. روبینشتاین در پایتخت - فرانسه هنربازی کرد. در سال ۱۹۰۶ بارتوک همراه با کودای سرگرم گردآوری و بررسی موسیقی مردمی شد. اما آهنگ ساز با یادگیری - پنج زبان نه تنها به فرهنگ - مردمی موسیقی مجاری کنشش پیدا کرد، بلکه سپس با گردشگری های مردم شناسی در رومانی، اسلواکی، اوکراین، سرستان، ترکیه و چند کشور - عربی نیز دیدن کرد. این گردشگری های آهنگ ساز، ابتدای کنشگری - دانشی - فرهنگی مردم شناسانه او به شمار می آمد، که در درازای همه زندگی ادامه پیدا کرد.

در سال ۱۹۰۷ بلا بارتوک جایگاه استاد در فرهنگستان [آکادمی] موسیقی پادشاهی را، که اکنون ف. لیست نام دارد، دریافت کرد. این جایگاه، آهنگ ساز جوان را ناچار ساخت تا در بوداپست زندگی کند. در این زمان، که برای آفرینش - بارتوک دوران بسیار ویژه ای بود، ساختار سازی - پایانی - سبک - آهنگ ساز، بر پایه دانش - چند آوایی - [پولیفونی] باخ، سمفونیزم بتهوون - فرهوش و هماهنگی [هارمونی] دبوسی، روی می دهد. در سال ۱۹۱۱ پارچه موسیقیایی - نه چندان بزرگ - آهنگ ساز با برنامه کمیاب، به نام «آلگروی - بربری» [شتاب تند - بربرگونه]، دنیای موسیقی را به سوی خود می - کشد. این آفریده نوآورانه چنان پژوهی پدید آورد، که نام سازنده آن بی درنگ آوازه دار شد. با دلگرمی از این کامیابی، بارتوک به سوی نمایش کنشش پیدا کرد و دست به کار ساختن نمایش آوازی - یک پرده ای بنام - «دژ - هرتسوک - ریش آبی» کرد، که برای نخستین بار در سال ۱۹۱۸ در خانه نمایش - مردمی - بوداپست نمایش داده شد. در همان سال بارتوک به - همراه کودای انجمن - نوی - «انجمن های موسیقیایی - مجارستانی» را پایه گذاری کرد، که از بخت - بد - سازمان دهندگان آن، زمان بسیاری نتوانست کنشگری کند، زیرا پشتیبانی - درخور را پیدا نکرد.

در سال ۱۹۱۳ بلا بار دیگر در گردشگری های - هنری - آفرینش گرانه بود. این بار گذار او به الجزایر افتاد و در سال ۱۹۱۴ از پاریس دیدن کرد، در جایی که درباره چاپ کارهای کاوش گرانه خود گفت و گویی داشت.

زمان های سخت

ابراهام جنگ جهانی - نخست بر روی دنیا سایه افکنده بود. با آنکه بارتوک در دیدگاه های خود با جنگ ناهم سو بود، اما او به همراه کودای به دیوان سرای [وزارت خانه] جنگ فراخوانده شد تا در زیر ساز - موسیقیایی در بخش چاپ خدمت کنند. یک نشیب نه چندان بزرگی در هنر آفرینش گرانه آهنگ ساز شروع شد که در سال ۱۹۱۶ به پایان رسید؛ هنگامی که او دست به کار ساختن - نمایش وشک [بالت] «شاهزاده چوبی» شد. اجرای نخست - نمایش که در سال ۱۹۱۷ روی داد، از سوی دوست داران موسیقی به گرمی پذیرفته شد و سازنده آن جایگاه شناخته شده ای به دست آورد. از ماه مارس سال ۱۹۱۹، پس از پایه گذاری - سامانه رایزنی مردم سالارانه [جمهوری شورایی] در مجارستان، بارتوک، بر پایه جهان بینی - خود که از هیچ سازمان - کشورداری [سیاسی] هواداری نمی کرد، با امید به نوسازی - بهتر در کشور

همراه با کودای وارد گروه سرپرستی (سازمان - کشوری - سرپرستان - تازه کشور) شد، که در آن به جستارهای فرهنگ در مجارستان - رایزنی [شورایی] رسیدگی می‌کرد. در این دوران است که او یکی از برجسته‌ترین آفریده‌های خود را می‌سازد: نمایش وشک - پیشروی - آوانگارد [نارنگی جادویی].

در ماه اوت همان سال، سرپرستی - رایزنی‌ها [شوراها] در کشور به دست - دیکتاتور - فاشیست، م. هورتی افتاد. برای بلا بارتوک دوران سختی فرارسید، زیرا او نه تنها از سوی سرپرستان - تازه سرکوب می‌شد، بلکه از سوی سرپرست - فرهنگستان نیز. مردم‌فریبان واپس‌گرا تا آنجا نام آهنگ‌ساز را در رسانه‌ها زهراگین ساختند، که او در اندیشه رفتن همیشگی از کشور افتاد، اما تنها دست به گردش‌گری‌های دور و دراز در کشورهای اروپا زد. بارتوک در فرانسه، آلمان، هلند، رومانی، انگلیس، سوئیس، ایتالیا و دانمارک کنسرت داد و در دو سال - پایانی از ایالات متحد و اتحاد شوروی، که اجراهای اش با کامیابی بسیار روبرو شدند و از او به گرمی پذیرایی شد، دیدن کرد. در این سال‌ها بارتوک با تلاش بسیار سرگرم آفرینش ساخته‌های نو شده، کار - دانشمندانه‌ای [علمی] را به نام «آواز مجارستانی» می‌نویسد، که به زبان‌های بسیاری برگردانده و در زمان - کوتاهی در دنیا نام‌دار شد.

در سال‌های سی سده بیستم در زندگی - آهنگ‌ساز دگرگونی‌های بنیادینی رخ می‌دهد. در سال ۱۹۳۴ او کنش‌گری - آموزشی خود را در فرهنگ‌سرای موسیقی به پایان رسانده و سرگرم کار کاوش‌گرانه فرهنگ - زادبومی در فرهنگستان - دانش می‌شود. سرانجام این کار بیرون آمدن - دفترچه آگهی به نام «موسیقی مجارستان و موسیقی مردمان - همسایه» (۱۹۳۴)، «چرا و چگونه باید آوازهای مردمی را گردآوری کرد» (۱۹۳۶) و نسک - [کتاب] «آهنگ‌های [ملودی‌های] سروده‌های رومانیایی» (۱۹۳۵) بود. اما بلا بارتوک به خاطر وضعیت سیاسی در کشور دارای زندگی - آسوده‌ای نبود. همچون ناسازگاری آتشین با فاشیسم، او بارها از فرمانروایان - [رژیم] کشور خواست، تا از دموکراسی پشتیبانی کنند. از سال ۱۹۳۷ بارتوک پخش آفریده‌های خود از فرستنده‌های آلمان و ایتالیا را ناروا دانسته و حتی همه پیوندهای اش را با بنگاه چاپ اتریشی، پس از آن‌که نازی‌ها وین را گرفتند، گسست. زندگی - آهنگ‌ساز در مجارستان دشوار شد، و او بر آن شد تا برای زندگی به ایالات متحد برود.

دور از میهن

در ماه اکتبر سال ۱۹۴۰، پس از به خاک سپاری مادر، **بارتوک** پسین کنسرت خود را در بوداپست می دهد و همراه با خانواده کشور را ترک می کند. با رسیدن به پرتقال و با سختی، سوار کشتی شده و در ابتدای ماه نوامبر دیگر در نیویورک بودند. آمریکا نه چندان گشاده‌روییانه به پیشواز آهنگ‌ساز رفت: **بارتوک** در اروپا خوب شناخته شده بود، اما در خشکادی [قاره] دیگر نامی نداشت، شمار کنسرت‌ها کم بود، و بله آنها درآمد بسیار به همراه نداشتند. کار کنش‌گرانه دانشی او در دانشگاه کلمبیا نیویورک، در جایی که به او برنامه دکتر پیشکش شد، سرچشمه بنیادین درآمد آهنگ‌ساز شد. اما این کار هم تنها تا سال ۱۹۴۳ پایدار ماند، زیرا پس از به پایان رساندن پیمان‌نامه کاری، پیمان‌نامه بازنویسی [تمدید] نشد. فرار رسیدن دوران سخت، بی‌پولی و بیماری، **بارتوک** را درهم شکستند. آهنگ‌ساز در تاریخ ۲۶ ماه سپتامبر سال ۱۹۴۵ از دنیا رفت، و در آن زمان، مجارستان دوست‌داشتنی او از [سوی ارتش سرخ] از چنگال کشورگیران فاشیست آزاد شده بود.

داده‌هایی گرا درباره بارتوک

- پدر آهنگ‌ساز، **بلا بارتوک** پدر، دوست‌دار آتشین موسیقی بود. او با خوشنودی، در خانه با پیانو سرگرم کار موسیقی شده، در ارکستر برزنی [محلی] ویولونسل می‌نواخت، و آفریده‌های نه چندان بزرگی می‌ساخت، و برای زیست‌گران زیست‌گاه خود «انجمن دوستداران هنر موسیقی» را پایه‌گذاری کرد.
- از زندگی‌نامه **بارتوک** می‌دانیم، که **بلا** در کودکی، بچه‌ای کم‌بنیه و شکننده بوده، زود به زود بیمار می‌شد، و تا پنج‌سالگی از گونه خشن خارش پوست رنج می‌برد. پزشکان نوازندگی و آموزش پیانو را برای پسر بچه، ناروا می‌دانستند، زیرا این کار را فشار بر او و فرسودگی او به‌شمار می‌آوردند.
- زمانی **بلا**، در دوران کودکی برای نخستین بار ارکستری را شنید، که در یک جشن برنامه اجرا می‌کرد. در برنامه، پیشگفتار موسیقایی [اوورتور] برای نمایش آوازی «سمیرامید» ساخته آهنگ‌ساز ایتالیایی ج. روسینی

- نواخته می‌شد. **بلا** کوچک بسیار شگفت‌زده و شرم‌گین شده بود: چرا عمه، خاله، عمو، دایی‌های بزرگ سرگرم خوردن بودند، و به چنین موسیقی-زیبایی گوش نمی‌دادند.
- نخستین اجرای **بلا** پنج‌ساله، یک ماه پس از آنکه او شروع به آموزش پیانو کرد، روی داد. این پیشکش پسرچه به مناسبت زادروز پدرش بود، که همراه با مادر خود، یک پارچه موسیقیایی-کوچک برای چهار دست را نواخت.
- **بلا بارتوک** همواره مادر خود **پائولا** را بهترین دوست خود می‌دانست و همواره به پندها و پیشنهادات او تا زمان مرگش گوش می‌داد (**پائولا بارتوک** در پایان سال ۱۹۳۹ از دنیا رفت).
- **بلا بارتوک** در زمان آموزش در فرهنگ‌سرای موسیقی، تنها در میان دانشجویان، اجراکننده زبردستی به‌شمار نمی‌آمد. برای فرودن [ثابت کردن] این جستار باید رویدادی را یادآوری کرد، که در آن انجام آزمون پایانی در رشته فورته پیانو از سوی او خواسته نشد، و تنها به خواهش آموزگاران، **بارتوک** «راپسودی اسپانیایی»-**ف. لیست** را نواخت.
- زمانی آموزگاران فرهنگ‌سرا از **بلا بارتوک** خواهش کردند تا «زندگی-قهرمان»، آفریده **ر. اشتراوس** را از روی پارتیتور با پیانوی مجلسی بنوازد. چند روز پس از آن او این آفریده بسیار پیچیده را بار دیگر در گردهمایی-آموزگاران نواخت، این بار اما از بر. این کار درآیش بسیاری بر روی شنوندگان گذارد.
- **بلا بارتوک** در زندگی خودی [شخصی] خویش، آدمی بی‌اندازه خوددار بود. در جوانی او بسیار شیفته **اشتی گایر**، نوازنده ویولون شده بود و برای او کنسرتو ویولون-نخست خود را نوشت. اما دختر-یکسان‌انگار [بی-تفاوت] به آهنگ‌ساز جوان، از اجرای این آفریده خودداری کرد، این کنسرتو سپس ناپدید و تنها پس از مرگ آهنگ‌ساز پیدا شد.

- آهنگ‌ساز دوبار پیمان زن و شوهری بست: زن-نخست **بارتوک**، **مارتا زیگر** نام داشت، که برای او پسری به-دنیا آورد، که او را **پلا** سوم نام‌گذاری کردند. پس از ۱۵ سال زندگی با یک‌دیگر، آنها از هم جدا شدند. **بارتوک** دومین پیمان زن و شوهری خود را با **دیتا پاستوری**-پیانیست بست، که سپس دومین پسر **بارتوک**، **بنام پتر** را به‌دنیا آورد.

بلا بارتوک آدمی آرمان‌گرا به‌شمار می‌آمد. و همواره به آرمانی [هدف] که می‌خواست دست پیدا می‌کرد. با نداشتن درآیش [استعداد] ویژه برای یادگیری زبان‌های بیگانه، آهنگ‌ساز برای آن که بتواند نه به کمک کسی داده‌های گردآوری شده فرهنگ بومی از سوی خود را برگرداند، زبان‌های اسپانیایی، انگلیسی، فرانسوی، رومانیایی و اسلاواتسکی را یاد گرفت.

- بلا با آگاهی، خود را در جامعه مردمی نشان می‌داد، تنها به‌زبان مجارستانی گفت‌وگو می‌کرد و در تلاش بود تا با هواداران اتریش و سردمداران آن رفت‌وآمد نکند.
- اندیشه گردآوری فرهنگ مردمی از سوی آهنگ‌ساز به یک‌باره روی داد. او در سال ۱۹۰۴ به‌هنگام آسایش در یکی از آسایشگاه‌ها در خاور ترانس سیلوانیا، شنید که زنی برای نوزاد خود آواز گهواره‌ای می‌خواند. **بارتوک** از آهنگ آواز بسیار خوشش آمد، پس از آن او برآن شد تا بی‌چون‌وچرا سرگرم یادگیری و بررسی موسیقی مردمی شود.
- به‌هنگام گردش‌گری‌های کاوش‌گرانه مردم‌شناسانه، **بلا بارتوک** و **زولتان کودای** پیاده به‌همراه دستگاه آوانویسی به روستاهای کوهستانی مجارستان رفته، آوازهای مردمی را بر روی لوله‌های چرخنده مومین یادداشت می‌کردند. سپس آنها با تلاش بسیار سرگرم کار نوشتن داده‌های گردآورده از گردش‌گری خود می‌شدند. شمار آنها به چند هزار نمونه می‌رسید.
- به‌هنگام جنگ جهانی نخست، موسیقی‌دانان فرانسوی از اجرای ساخته‌های **بارتوک** از آن‌روی خودداری می‌کردند، که او آهنگ‌ساز و شهروند کشور دشمن به‌شمار می‌آمد.
- **بلا بارتوک** را در نیویورک به‌خاک سپردند، اما در پایان سال‌های هشتاد سده بیستم، **بلا** سوم و **پتر**، پسران **بارتوک** با پشتیبانی زمامداران مجارستان از زمامداران ایالات متحد آمریکا خواهش کردند تا بتوانند بازمانده‌های آهنگ‌ساز را به میهن خود ببرند. خاک سپاری دوباره **بارتوک** در گورستان شهر بوداپست بنام **فراکاشرتی** در تاریخ ۷ ماه ژوئن سال ۱۹۸۸ انجام شد.
- بناهای یادبودی برای **بلا بارتوک** در بوداپست (مجارستان)، بروکسل (بلژیک)، لندن (انگلستان)، تورونتو (کانادا) و پاریس (فرانسه) ساخته شده‌اند.

دیرین کدهٔ **بارتوک** در بوداپست جای دارد؛ در خانه‌ای که، خانوادهٔ آهنگ‌ساز سال‌های پسین زندگی او، تا پیش از رفتن به ایالات متحد آمریکا در آن زندگی می‌کرد.

هنر آفرینش گرانهٔ بلا بارتوک

زندگی‌نامهٔ هنری **بلا بارتوک** تا اندازهٔ بسیاری در سال‌های نخستین زندگی او آغاز شد. همچون آهنگ‌ساز، او در یازده سالگی به سرپرستی بی‌چون و چرای **ل. ارگل** شروع به بالیدن کرد. در این دوران او آفریده‌های بسیاری داشت، که در میان آنها پارچه‌های موسیقایی گوناگون، رمانس‌ها، سونات‌های فورته پیانویی و ویولون، چهارتایی برای سازهای زهی به چشم می‌خورند. اما به‌هنگام آموزش در فرهنگ‌سرای موسیقی، **بارتوک** دچار افسردگی هنری آفرینش‌گرانه شد. بخاطر ناهماهنگی در دیدگاه‌ها با آموزگاران خود، بالیدن **بارتوک** به‌عنوان آهنگ‌ساز دشوار می‌شد، او حتی برآن بود تا دست از آهنگ‌سازی بردارد. داستان سمفونیک «چنین گفت زرتشت» **ر. اشتراوس**، که **بلا** آن را با اجرای ارکستر فیلارمونی پایتخت شنید، به او کمک کرد تا از این آشفتگی بیرون آید. این آفریده، با سازبندی درخشان، سرشار از آزادی وزین و آهنگین، اما دارای واکنش خرده‌گیرانه از سوی شنوندگان، چنان شوری در **بارتوک** آفرید، که او را به‌سوی از سرگرفتن کنش‌گری آهنگ‌سازی هل داد.

«کوشوت»

«کوشوت»، داستان سمفونیک ده بخشی برنامه‌ای میهن‌پرستانهٔ آهنگ‌ساز جوان به‌شمار می‌آید، که او در سال ۱۹۰۳ نوشت. **بارتوک** همواره دارای درآیشت میهن‌پرستانه بود، که او آنها را در موسیقی خود گنجانده، از این‌روی او این آفریده را پیشکش رهبر جنبش مردمی، قهرمان مجارستان، لایوش کوشوت کرد. اجرای نخست داستان سمفونیک، برپایهٔ آهنگین و سازبندی‌ای که در آن به‌روشنی درآیش آفریده‌های **ر. اشتراوس** و **ف. لیست** دیده می‌شود، رویدادی برجسته در زندگی موسیقایی پایتخت مجارستان شد. زیرا، یک کشش زیستگاه [جامعه] فرهنگی را بیدار کرد، دو: مجارستان با آهنگ‌ساز نوپی آشنا شد.

کارکنش گرانه فرهنگی مردم‌شناسی - بارتوک

هنگام پرداختن به هنر آفرینش گرانه بارتوک، باید به‌ویژه از کارکنش گرانه فرهنگی مردم‌شناسی او یاد کرد. آهنگ‌ساز، در دوران نخستین هنر آفرینش گرانه خود، باور داشت، که آفریده‌های او باید سرشت مردمی مجاری را بازتاب دهند، با شور بسیار و با پشتیبانی دوست و هم‌اندیش خود زولتان کودای سرگرم آموزش سخت‌کوشانه موسیقی مردمی شد. این کاوش‌گری در برابر آهنگ‌ساز جوان چیزهای بسیار تازه‌ای را آشکار ساخت، برای نمونه، این که در موسیقی زادبومی او، نه اندازه نیم‌پرده، بلکه یک‌سوم پرده و حتی یک‌چهارم پرده، کوچکترین چنبره [حلقه] زنجیره آوایی به‌شمار می‌آید. به‌خاطر این آموزش پرشورانه فرهنگی مردمی، نزد بارتوک سبک ویژه خودی [شخصی] با هماهنگی [هارمونی] و وزن خودویژه پدیدار می‌شود، که به‌روشنی در آفریده‌های او نمایان می‌شود. ارزش کار کاوش گرانه آهنگ‌ساز، که به‌راستی در همه درازای زندگی او ادامه پیدا کرد، بسیار بزرگ بود، زیرا بارتوک روش تازه و به‌مراتب پیشروانه‌تر آموزش و بررسی موسیقی زادبومی را پدید آورد. داده‌های گردآوری شده، که دربرگیرنده بیش از ۳۰ هزار ملودی [آهنگ] مردمان گوناگون‌اند، با درستی بسیار بررسی و سامان‌مند شده‌اند.

«آلگروی بربری»

سبک خودویژه آهنگ‌سازی بارتوک در چهارتایی [کوارتت] زهی شماره ۱، «باگاتل‌ها»، «دو نگاره»، «نیاها»، «بورلسک‌ها»، در سویت شماره ۲، «آوازهای مردمی مجاری»، و پی‌گمان در «آلگروی بربری». در پارچه موسیقایی‌ای که از سوی آهنگ‌ساز برنامی بی‌چون‌وچرا نمادین دریافت کرد، به‌خوبی شنیده می‌شود. این آفریده آهنگ‌ساز بیست‌ساله برای شنوندگان آن‌زمان تا اندازه بسیاری چیزی نو به‌شمار می‌آمد: این اثر که به‌درستی بازتابگر درون‌مایه خود با برنامه می‌باشد، شنوندگان را با نیروی سرکش خود مات ساخته، خرد آنها را برهم زده و داوری گوناگون آنان را برانگیخت. با برق و تندر و فشاری خشن، آهنگ هراس‌افکن و تا اندازه بسیاری رام‌نشدنی، گویی که هر چیزی را از سر راه خود بر می‌داشت، بخشی از شنوندگان را سخت تکان داده، و در بخشی دیگر شور بسیار برانگیخت.

هنر آفرینش گرانه نمایش آوازی و وشک - بارتوک

در کنار موسیقی سازی، آهنگ‌ساز در هنر آفرینش گرانه خود، کشش ویژه‌ای را به ژانرهای نمایش نشان داد. از زندگی‌نامه بارتوک آشکار می‌شود، که او در سال ۱۹۱۱ بر پایه نمایش دراماتورگ - مجارستانی، بلا بالاش شروع به کار بر روی نمایش موسیقایی «دژ هرتسوک ریش آبی» می‌کند. این آفریده رویداد ارزشمندی در تاریخ نمایش آوازی - مجارستان به‌شمار می‌آمد. در آن آهنگ‌ساز، آیین‌های مردمی را با هوددهای نمایش آوازی - مجاری و بن‌پاره‌های روندگی‌های [جریانات] امپرسیونیستی و اکسپرسیونیستی موسیقایی - بروز شده، پیوند داد. همه نمایش آوازی بر روی گفت‌وگوهای دو قهرمان - بنیادین با ساختار باریک‌بینانه روانی استوار شده، که در آن‌ها با کمک دستینه [دستخط] آهنگین [ملودیک] بر پایه آهنگ‌های مردمی، تخته رنگ گسترده درآیشت - آدمی [احساسات بشری] بیرون ریخته می‌شود.

پس از سپری شدن چند زمانی آهنگ‌ساز باردیگر به موسیقی در پیوند با نمایش بازگشته، نمایش وشک - «شاهزاده چوبی» را می‌نویسد، که بر پایه آن بخش‌هایی از داستان‌های مردمی جای دارند. و پس از گذشت دو سال بارتوک دست به کار نوشتن نمایش وشک - دومی - خود به‌نام «مارگارین شگفت‌انگیز» می‌شود. این آفریده آزمایشی یکی از نوآورترین آفریده‌های آهنگ‌ساز به‌شمار می‌آید که شنوندگان و بینندگان را مات ساخت، زیرا بر روی سامانه آهنگینی پایه‌گذاری شده بود که برای موسیقی مردمی ویژه‌ای بود که آهنگ‌ساز در اروپای خاوری شنیده بود و تا اندازه بسیاری آن چیزی نبود که شنونده اروپایی به شنیدن آن خو گرفته بود.

راه هنری - آفرینش گرانه پسین - بارتوک

در سال‌های بیست - سده بیستم، بارتوک به نوشتن - موسیقی هر چه بیشتر ادامه می‌دهد. در آفریده‌های نیمه نخست دهه نخست - سده بیستم، آفریده‌هایی همچون سونات‌های ویولون شماره ۲ و ۳، چهارتایی‌های زهی شماره ۳ و ۴، گرایش - آهنگ‌ساز به کاربرد - راه‌های بیانی - هنری - نوآورانه تندروانه با ساخت - پیچیده، زبان موسیقایی - سراسیمه و بهره‌گیری از بن‌پاره‌های فرهنگ - موسیقایی - مردمی دیده می‌شوند. اما آفریده‌های او از نیمه دوم دهه دوم سده بیستم ویژگی‌های کشش به سوی ساده‌نویسی، بیان روشن و خردگرایانه اندیشه موسیقایی پیدا می‌کنند، که با درخشندگی در کنسرتو پیانوی دوم و در «موسیقی برای سازهای زهی، کوبه‌ای و چلستا» نمایان می‌شوند. در میان ساخته‌هایی که آهنگ‌ساز در سال‌های سی سده بیستم آفرید، باید از سونات برای سازهای کوبه‌ای و دو فورته پیانو، «کانتاتای نادینی»، «دیورتیسمنت»، «کانتاتای «از زمان‌های پیشین»، «جنگ - میکروکوسموس» دربرگیرنده ۱۵۳ پارچه موسیقایی برای فورته پیانو، چهارتایی‌های زهی - شماره ۵ و ۶، کنسرتو برای ویولون و ارکستر شماره ۲ نام برد. دوران پس از این - راه هنری آفرینش گرانه بارتوک را باید دوران - آمریکایی نام برد. در این دوران او با موسیقی دانان - برجسته ای همچون **ی. منوچین**، **س. کوسه‌ویتسکی**، **ب. گودمان** همکاری کرده، و زنجیره‌ای از ساخته‌های دوست داشتنی می‌آفریند، که در میان آنان «کنسرتو برای ارکستر»، کنسرتو پیانوی شماره ۳ و کنسرتو برای ویولا به همراه ارکستر (به پایان رسیده به وسیله ت. شرلی) دیده می‌شوند.

بلا بارتوک آهنگ‌سازی به شمار می‌آید، که نه تنها برای هم‌دورانان - خود بدل به الگو شد، بلکه برای آیندگان نیز. همه راه زندگی و هنری آفرینش گرانه او - نمونه‌ای از بی‌باکی و سپاس‌گزاری است. او، نه کم آفریده‌های دوست‌داشتنی ساخت، که در آنها سبک - خودگردان - ویژه خود را بازتاب داد، که امروزه یکی از بزرگ‌ترین دستاوردهای فرهنگ موسیقایی سده بیستم به شمار می‌آیند.

فهرست نمایش‌های روی پرده‌ای [فیلم] که در آنها از موسیقی بلا بارتوک بهره برده شده

«آفریده‌های فروزان»، ۱۹۶۳: کنسرتو ویولون شماره ۲

«ناهم‌سانی‌ها»، ۱۹۶۸: چهارتایی زهی شماره ۱

«دکتر چه کسی»، ۱۹۶۸: «موسیقی برای سازهای زهی، کوبه‌ای و چلستا»

«مپهن»، ۱۹۸۶: «میکروکوسموس»

«ملیندا و ملیندا»، ۲۰۰۴: چهارتایی زهی شماره ۴

«سایمون سخن می‌گوید»، ۲۰۱۵: چهارتایی زهی شماره ۴

«آنتروپوئید»، ۲۰۱۶: سونات برای ویولون تنها

برای آشنایی با سوبیه‌های گوناگون هنر آفرینش‌گرانهٔ بلا بارتوک پیشنهاد می‌کنم به برخی از ساخته‌های موسیقایی او که در فهرست زیر آورده می‌شود، گوش دهید:

- . نگاره‌های مجارستانی
- . سویت وشک - رومانیایی
- . وشک ترانسیلوانیایی
- . سه آواز مردمی - مجاری
- . سونات ویولون در می مینور
- . برگ‌هایی از جنگ موسیقایی
- . ۱۰ آواز مردمی اسلواکیایی
- . موسیقی برای چهارساز زهی [کوارتت سازهای زهی] شماره ۱، ۴، ۵
- . بخش‌هایی از میکروکوسموس
- . موسیقی برای چهار ساز زهی به همراه فورته پیانو در دو ماژور
- . دیورتیمنتو برای ارکستر سازهای زهی
- . سویت - وشک
- . کنسرتو پیانو شماره ۱ و ۳
- . بیرون از درها برای فورته پیانو
- . بخش‌هایی از موسیقی «برای کودکان»
- . ساخته‌هایی که خود بارتوک آنها را نواخته
- . ۱۰ پارچهٔ موسیقایی ساده برای فورته پیانو
- . راپسودی شماره ۱ برای فورته پیانو
- . کنسرتو ویولا
- . کنسرتو ویولون شماره ۱
- . سونات پیانو
- . نمایش آوازی - «دژ دوک ریش آبی»

برگرفته از برگ اینترنتی - Soundtimes.ru
 برگردان از زبان روسی به زبان پارسی و گزینش نگاره‌ها از بابک بردیا: آهنگ‌ساز، پروفیسور [استاد] رشته‌های دانش
 همگانی [تئوری] موسیقی، ماستر [استاد] هنرهای زیبا!